

אוז'גורוד

(Uzghorod; בהונגרית אונגור Ungvar; בסלובקית ובפי היהודים אוז'הורוד Uzhorod), עיר בקרפטורוס, כיום בתחומה של הרפובליקה האוקראינית הסובייטית. עד 1918 היתה כלולה בהונגריה, ב-1918-1938 היתה כלולה בצ'כוסלובקיה, וב-1938 שוב סופחה להונגריה. יהודים ישבו בא' מסוף המאה ה-15. ב-1938 היה מספרם 9,576, מתוך 27,000 תושבי העיר. בא' היו בית-ספר יסודי ובית-ספר תיכון בעברית, תלמוד-תורה וישיבה. היא היתה מעוז של האורתודוקסיה, אך היתה בה גם קהילה ניאולוגית (בין קונסרוטיונים לרפורמים) וכן בית-ספר יהודי בהונגרית ואחר-כך בצ'כית. אחרי סיפוחה להונגריה ב-12 בנובמבר 1938 סבלו יהודי א' מן החוקים נגד היהודים בהונגריה, ששללו מרבים מהם את פרנסתם. עם פרוץ המלחמה, ובעיקר עם תחילת הגירוש מסלובקיה השכנה במרס 1942, הגיעו להונגריה פליטים מסלובקיה ומפולין, וכ-80 משפחות יהודיות בא' שיכנו בבתי פליטים יהודים. שלושה ימים לאחר שכבשו הגרמנים את הונגריה ב-19 במרס 1944, נכנסו לא' שש משאיות ובהן אנשי ס"ס. כעבור כמה ימים כוננו הגרמנים יודנרט (Zsidó Tanács), בראשותו של יוליוס לסלו, מנהיג הקהילה היהודית, ובהשתתפות מנהיגי קהילה. בסוף מרס נצטווה הקהילה היהודית לתת לגרמנים בתוך 48 שעות שני מיליוני פגה (400,000 דולר בערך של 1941 ו-60,000 דולר בערך של 1945). היהודים הצליחו לאסוף את הסכום הדרוש, פחות 60,000 פגה. בימים שאחר-כך פקדו השלטונות על היהודים להעביר לידיהם את הפסנתרים, מקלטי הרדיו ופריטי ריהוט למיניהם. הם גם החלו לתפוס יהודים באקראי ולשלחם ליום עבודת כפייה. ב-31 במרס פורסם צו שחייב את היהודים לענוד מיום 5 באפריל טלאי צהוב. הוטל גם עוצר על היהודים.

ביום האחרון של חג הפסח, 14 באפריל, נלקחו כ-18,000 יהודים מסביבות א' למפעל הלבנים מוסקוביץ ברחוב מינאי (Minai). כעבור חמישה ימים הודבקו בא' כרזות שהזהירו את יהודי העיר שלא לעזוב את בתיהם. למחרת, 20 באפריל, נכנסו אנשי משטרה מקומיים ז'נדרמים לבתים של יהודים ובזזום. בין 12 באפריל ל-23 בו הובאו יהודי א' למפעל הלבנים, וכאשר התמלא המקום עד אפס מקום רוכזו במפעל העצים גלוק (Cluck). העברתם של יותר מ-7,000 יהודים מחוץ לעיר נעשתה בידי הז'נדרמים, המשטרה המקומית, אנשי המנהל המקומי, ושתי יחידות של טירוני צבא שהיו מוצבים באורדיה מרה שבטרנסילוניה ובגלנטה (Galanta) שבסלובקיה. המועצה היהודית וחבריה נותרו בגטו, שצומצם לתריסר בתים ברחוב אחד.

התנאים במפעל הלבנים ובמפעל העצים היו קשים מנשוא. העצירים היהודים סבלו מצפיפות יתרה, ממחסור במזון ומתנאים סניטריים גרועים, ולרובם לא היה מחסה כלשהו. ז'נדרמים, אנשי משטרה מקומיים וחיילים הונגרים חמושים במכונות ירייה שמרו על היהודים. המועצה

היהודית וחבריה עשו כול שביכולתם להקל את סבלותיהם ומצוקתם, בעיקר על-ידי אספקת מזון. יהודים מעטים בלבד הצליחו להימלט.

בראשית מאי הוברח לא' מכתב של הרב מיכאל דב ויסמנדל, איש קבוצת העבודה המחתרתית, לידי מנדל פלדמן. המכתב דיווח על השמדת היהודים וקרא ליהודים להתנגד בכול כוחם ומאודם לריכוז בגטאות ולגירושם. פלדמן הביא את המכתב למועצה היהודית, והיא ניסתה, בלא הצלחה, למנוע ממנו את הפצתו. עותקים הוברחו לשתי נקודות ריכוז ולערים מונקץ' וחוסט (HUSZT; Chust). התגובה לקריאת הרב ויסמנדל היתה אפסית.

א' היתה באיזור מספר 1 מתוך שישה האזורים שלהם חולקה הונגריה למטרת הגירושים. מ-14 במאי 1944 גורשו יהודי א' וסביבתה לאושוויץ בשבעה משלוחים. הרכבת הראשונה הגיעה למחנה ההשמדה ב-16 במאי. המשלוח האחרון יצא מא' ב-3 ביוני 1944. כ-2,000 יהודים מא' שרדו, ורובם היגרו לישראל.